

Motion till riksdagen 2020/21:95

av Mia Sydow Mölleby m.fl. (V)

Utgivaransvar för databaser och hets mot folkgrupp

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utvärdera reglerna i tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen om utgivares ansvar för material i databaser i syfte att straffrihet för brottet hets mot folkgrupp ska undvikas och tillkännager detta för regeringen.

Inledning

Den 1 januari 2019 trädde flera ändringar i tryckfrihetsförordningen (TF) och yttrandefrihetsgrundlagen (YGL) i kraft (prop. 2017/18:49 Ändrade mediegrundlagar).

När det gäller utgivares ansvar för publiceringar på internet infördes en möjlighet till ansvarsfrihet för material som är äldre än ett år. Ändringarna innebär att om en utgivare inom två veckor efter att hen har tagit emot en underrättelse från Justitiekanslern (JK) eller målsäganden om att viss information i en databas kan anses utgöra yttrandefrihetsbrott, t.ex. hets mot folkgrupp eller förtal, tar bort informationen ur databasen kan han eller hon inte hållas ansvarig för informationen. Detta gäller endast om det kan antas att informationen började tillhandahållas mer än ett år innan underrättelsen.

Utgångspunkten är att utgivaren får en möjlighet att ta ställning till det publicerade materialet och att ta bort sådant som kan utgöra yttrandefrihetsbrott inom två veckor från underrättelsen. Om utgivaren inte tar bort materialet, anses hen ha fattat ett nytt beslut om publicering och är fortsatt straffrättsligt ansvarig för materialet. JK eller målsäganden kan också välja att väcka talan vid domstol utan föregående underrättelse. Enligt förslaget ska det vara tillräckligt att JK eller målsäganden gör det antagligt att materialet tillhandahölls ett år innan stämningsansökan delgavs eller senare, dvs. under det senaste året, för att en åberopad ansvarsfrihet ska underkännas. Regeringen framhåller att om det saknas en uttrycklig uppgift om publiceringstidpunkt kan t.ex. faktauppgifter i anslutning till yttrandet göra det antagligt när en publicering ägt rum (bet. 2017/18:KU16 s. 42).

Regeringens motivering till förslaget var att utvecklingen i mediebranschen medfört att äldre material på t.ex. tidningarnas webbplatser i allt mindre utsträckning tas bort. I och med att avpublicering normalt inte sker ledde de tidigare reglerna till att det ofta inte inträdde någon preskription av yttrandefrihetsbrott i databaser och att det straff- och skadeståndsrättsliga ansvaret för utgivaren aldrig upphörde. Eftersom ansvaret gäller även för material som har publicerats av en tidigare utgivare blev det straff- och skadeståndsansvar som en tillträdande utgivare fick närmast oöverblickbart (bet. 2017/18:KU16 s. 21).

Vänsterpartiets ställningstagande

Vänsterpartiet stod bakom lagändringen som handlar om en avvägning mellan två motstående intressen. Vi vill att gamla artiklar och tidningar ska finnas tillgängliga i databaser. Samtidigt vill vi att den som begår yttrandefrihetsbrott i form av hets mot folkgrupp ska bestraffas. Lagändringen innebär att om en utgivare av en databas som fått en underrättelse från Justitiekanslern om att material i databasen kan utgöra yttrandefrihetsbrott tar bort materialet kan han eller hon inte hållas ansvarig för material som har funnits tillgängligt i databasen i mer än ett år. Det kan t.ex. gälla en dagstidnings webbplats. Spridningsmöjligheterna är så mycket större för material som publiceras i en databas än i tryckt media. Eftersom äldre material på tidningarnas webbplatser i allt mindre utsträckning tas bort ledde de tidigare reglerna till att det ofta inte inträdde någon preskription av yttrandefrihetsbrott i databaser och att det straff- och skadeståndsrättsliga ansvaret för utgivaren aldrig upphörde. Eftersom ansvaret gällde även för material som hade publicerats av en tidigare utgivare blev straff- och skadeståndsansvaret för en ny utgivare oöverskådligt. Det är därför inte möjligt att ha samma utgivaransvar för databaser som för tryckta tidningar eftersom den nuvarande ansvarige utgivaren då skulle bli ansvarig för artiklar skrivna av helt andra personer i en helt annan tid då någon helt annan var ansvarig utgivare.

Dessvärre har det visat sig att lagändringen har utnyttjats av nazistiska organisationer för att sprida material som innebär hets mot folkgrupp.

Ett kryphål i lagstiftningen för att sprida hets mot folkgrupp

Redan i samband med att utredningen som låg till grund för regeringens förslag var ute på remiss (SOU 2016:58 Ändrade mediegrundlagar) uttryckte t.ex. Svenska Journalistförbundet oro för att den nya bestämmelsen skulle kunna utnyttjas av en oansvarig utgivare som genom att använda sig av möjligheten att låta materialet ligga kvar i 14 dagar skulle kunna kringgå ansvar för brott mot yttrandefriheten. Mårten Schultz, professor i civilrätt vid Stockholms universitet, belyste senare samma problem i en artikel i Svensk Juristtidning.¹ Enligt Schultz öppnar regleringen upp för en 14-dagarsperiod av fullständig ansvarsfrihet. Om utgivaren i slutet av 14-dagarsperioden avpublicerar den aktuella uppgiften så kan hen inte hållas ansvarig. Men inte heller någon annan kan hållas ansvarig för ett spridande av en uppgift ur en databas som utgör ett brott mot TF och YGL.

¹ Schultz, Mårten, 14 dagar av ostoppt terror, SvJT 2018.

Tyvärr har det visat sig att denna farhåga var befogad. Bland annat Expo har rapporterat om att Nordiska motståndsrörelsens tidigare ansvarige utgivare sluppit straffansvar för 151 fall av hets mot folkgrupp efter lagändringen. Vidare har det kommit till vår kännedom att utgivare av nazistiskt material genom att hålla sig undan JK:s underrättelse, som sker genom sedvanlig delgivning, i praktiken lyckats förlänga den 14-dagarsperiod som gäller för att ta bort olagliga publiceringar. Det var inte lagstiftarens intention att nazistiska organisationer ska kunna undgå straff för hets mot folkgrupp genom att utnyttja den nya bestämmelsen om utgivares ansvar för databaser. Vänsterpartiet anser att det är djupt oroväckande att så sker och anser att åtgärder behöver vidtas.

Ett sätt vore att ändra bestämmelsen så att hets mot folkgrupp inte längre omfattas av ansvarsbegränsningen. Vi anser dock att det inte är en lämplig lösning eftersom det då finns risk för att hela databaser tas bort vilket försvårar forskning och tillgång till äldre material.

I dag undviker ansvariga utgivare JK:s underrättelse för att på så sätt dra ut på tiden som materialet kan ligga kvar i databasen. Det kan tyckas som en självklarhet att ansvarig utgivare inte kan ha den funktionen om hen inte går att kontakta men dessvärre fungerar det inte så i praktiken. En möjlighet vore att ändra reglerna kring delgivningen så att ansvarig utgivare alltid måste vara tillgänglig för JK:s underrättelse. Om inte ansvarig utgivare är tillgänglig så ska utgivningsbeviset för tidskriften/databasen dras in.

Regeringen bör utvärdera reglerna i tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen om utgivares ansvar för material i databaser i syfte att straffrihet för brottet hets mot folkgrupp ska undvikas. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Mia Sydow Mölleby (V)

Christina Höj Larsen (V)

Linda Westerlund Snecker (V)

Jon Thorbjörnson (V)

Jessica Wetterling (V)